

PRAWO KARNE

Wykład części ogólnej

Łukasz Pohl

SERIA AKADEMICKA

4. WYDANIE

PRAWO KARNE

Wykład części ogólnej

Łukasz Pohl

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

4. WYDANIE

Stan prawny na 3 listopada 2018 r.

Wydawca
Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący
Hanna Kolenkiewicz

Opracowanie redakcyjne
Michał Dymiński

Łamanie
Marek Lisowski

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawoLubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2019

ISBN 978-83-8160-143-6
4. wydanie

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	17
---------------------	----

Przedmowa	19
-----------------	----

Część pierwsza Wiadomości wstępne

Rozdział I. Pojęcie prawa karnego	23
---	----

Rozdział II. Podziały prawa karnego	25
---	----

1. Podział na prawo karne materialne, prawo karne procesowe i prawo karne wykonawcze	25
2. Podział na prawo karne powszechne i prawo karne specjalne	26
3. Prawo wykroczeń	27
4. Podział na prawo karne międzynarodowe i międzynarodowe prawo karne	28

Rozdział III. Funkcje prawa karnego	30
---	----

1. Funkcja sprawiedliwościowa	30
2. Funkcja ochronna	31
3. Funkcja gwarancyjna	32
3.1. Zasada <i>nullum crimen sine lege</i>	32
3.1.1. Zasada <i>nullum crimen sine lege scripta</i>	33
3.1.2. Zasada <i>nullum crimen sine lege certa</i>	34
3.1.3. Zasada <i>nullum crimen sine lege stricta</i>	35
3.2. Zasada <i>nulla poena sine lege</i>	37
3.2.1. Zasada <i>nulla poena sine lege scripta</i>	37
3.2.2. Zasada <i>nulla poena sine lege certa</i>	38
3.2.3. Zasada <i>nulla poena sine lege stricta</i>	38
3.3. Zasada <i>lex severior retro non agit</i>	39
4. Funkcja kompensacyjna	40

Część druga

Nauka o przepisie prawa karnego

Rozdział I. Źródła prawa karnego	47
1. Zasada wyłączności przepisu rangi ustawowej	47
2. Problem przepisów blankietowych	49
3. Ogólna charakterystyka kodeksu karnego jako głównego źródła polskiego prawa karnego	49
4. Zgodność kodeksu karnego z normami wyższego rzędu	51
5. Ustawy szczególne jako pozakodeksowe źródła prawa karnego	52
6. Stosunek kodeksu karnego do ustaw szczególnych	54
7. Ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz stosowne akty prawne organizacji międzynarodowych jako źródła polskiego prawa karnego	55
8. Znaczenie orzecznictwa sądowego	56
9. Wyroki Trybunału Konstytucyjnego stwierdzające niezgodność przepisu prawnokarnego z Konstytucją RP	57
10. Znaczenie nauki prawa karnego	58
 Rozdział II. Struktura i zawartość normatywna przepisu prawa karnego	 59
1. Struktura przepisu określającego typ czynu zabronionego zagrożonego karą	59
2. Zawartość normatywna przepisów prawa karnego	60
2.1. Ogólne informacje o normie prawnej i jej rodzajach w prawie karnym	62
2.2. Zawartość normatywna przepisu określającego typ czynu zabronionego pod groźbą kary	64
2.2.1. Ogólne informacje o strukturze normy sankcjonującej i strukturze normy sankcjonowanej	64
2.2.1.1. Norma sankcjonująca	66
2.2.1.2. Norma sankcjonowana	68
 Rozdział III. Wykładnia przepisów prawa karnego	 77
1. Cel wykładni tekstu prawnego i jej przedmiot	78
2. Fazy procesu interpretacji tekstu prawnego	78
3. Proces inferencji	82
4. Zakaz analogii i wykładni rozszerzającej w procesie wykładni przepisów prawa karnego	83
 Rozdział IV. Czasowy zakres zastosowania przepisów prawnokarnych	 85
1. Zmiana normatywna po popełnieniu czynu, a przed jego prawomocnym osądzeniem	85
1.1. Czas popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary	86
1.2. Czas orzekania	87

1.3. Nakaz stosowania ustawy względniejszej dla sprawcy – charakterystyka normy intertemporalnej zawartej w art. 4 § 1 k.k.	87
1.3.1. Zasada <i>lex mitior retro agit</i>	88
1.3.2. Zasada <i>lex mitior agit</i>	88
1.4. Brak kompetencji do stosowania ustawy surowszej – zasady <i>lex severior retro non agit</i> oraz <i>lex severior non agit</i>	89
1.5. Ustawa względniejsza dla sprawcy	89
2. Zmiana normatywna po prawomocnym osądzeniu czynu zabronionego pod groźbą kary	91
2.1. Korzystna dla skazanego modyfikacja penalizacji w ramach kary tego samego rodzaju	91
2.2. Korzystna dla skazanego na karę pozbawienia wolności modyfikacja penalizacji w kierunku kar łagodniejszego rodzaju	91
2.3. Depenalizacja czynu zabronionego pod groźbą kary	92
Rozdział V. Miejscowy zakres zastosowania przepisów prawokarnych	93
1. Miejsce popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary	93
2. Zasada terytorialności	95
3. Zasada obywatelstwa	97
4. Zasada ochronna ograniczona	98
5. Zasada ochronna nieograniczona	100
6. Zasada odpowiedzialności zastępczej	101
7. Zasada represji wszechświatowej	102
8. Moc prawna orzeczenia zapadłego za granicą	103
9. Przejęcie do wykonania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej prawomocnego wyroku skazującego wydanego przez sąd innego państwa	105
Część trzecia	
Nauka o przestępstwie	
Rozdział I. Uwagi wstępne	113
Rozdział II. Zachowanie się człowieka jako przedmiot prawokarnego wartościowania	117
Rozdział III. Czyn jako prawokarne wartościowanie zachowania się człowieka	120
1. Naturalistyczno-kauzalne ujęcie czynu	121
2. Socjologiczne ujęcie czynu	122
3. Finalistyczne (finalne) ujęcie czynu	122
4. Syntaktyczne ujęcie czynu	123
5. Metodologiczne ujęcie czynu jako rezultat procesu postulatywnego modelowania pojęcia „czyn”	125

6. Stanowisko własne	126
7. Okoliczności uniemożliwiające przyjęcie czynu	126

Rozdział IV. Czyn zabroniony pod groźbą kary jako prawnokarne

wartościowanie ludzkiego zachowania będącego czynem	129
1. Systematyzacje znamion czynu zabronionego pod groźbą kary	131
2. Podmiot czynu zabronionego pod groźbą kary	131
2.1. Podmiot powszechnego czynu zabronionego pod groźbą kary	132
2.2. Podmiot indywidualnego czynu zabronionego pod groźbą kary	134
2.2.1. Indywidualny właściwy typ czynu zabronionego pod groźbą kary	135
2.2.2. Indywidualny niewłaściwy typ czynu zabronionego pod groźbą kary	135
2.3. Podmiot czynu zabronionego pod groźbą kary a problem jego dorosłości i poczytalności	136
2.3.1. Podmiot czynu zabronionego pod groźbą kary w kontekście pojęć związanych z jego wiekiem	137
2.3.2. Podmiot czynu zabronionego pod groźbą kary w kontekście jego poczytalności i niepoczytalności	145
2.4. Podmiot czynu zabronionego pod groźbą kary a odpowiedzialność za jego czyn podmiotu zbiorowego	146
3. Strona przedmiotowa czynu zabronionego pod groźbą kary	148
3.1. Zachowanie się człowieka jako element strony przedmiotowej czynu zabronionego pod groźbą kary	149
3.2. Czas, miejsce oraz sytuacja jako znamiona strony przedmiotowej czynu zabronionego pod groźbą kary	152
3.3. Skutek zachowania się jako element strony przedmiotowej czynu zabronionego pod groźbą kary	154
3.3.1. Związek kauzalny (przyczynowy) między zachowaniem się a jego skutkiem	156
3.3.2. Problem przyczynowości zaniechania działania	159
3.3.3. Podmiot zabronionego pod groźbą kary zaniechania znamiennego skutkiem (gwarant nienastąpienia skutku)	160
3.3.4. Związek normatywny między zachowaniem się a skutkiem jako warunek przekroczenia norm sankcjonowanych leżących u podstaw typów czynów zabronionych znamienych skutkiem (normatywne podstawy obiektywnego przypisania skutku w prawie karnym)	161
3.4. Usytuowanie przedmiotowo pojmowanego zachowania się, okoliczności modalnych oraz skutku w strukturze normy sankcjonowanej	164
4. Strona podmiotowa czynu zabronionego pod groźbą kary	164
4.1. Umysłne popełnienie czynu zabronionego pod groźbą kary	165

4.1.1. Zamiar bezpośredni	166
4.1.2. Zamiar ewentualny	171
4.2. Nieumyślne popełnienie czynu zabronionego pod groźbą kary	172
4.2.1. Świadoma nieumyślność	174
4.2.2. Nieświadoma nieumyślność	177
4.3. Złożona strona podmiotowa czynu zabronionego pod groźbą kary	178
4.4. Usytuowanie strony podmiotowej czynu zabronionego pod groźbą kary w strukturze normy sankcjonowanej	179
5. Przedmiot ochrony przepisu określającego znamiona czynu zabronionego pod groźbą kary	180
5.1. Rodzaje przedmiotu ochrony	181
5.2. Podział czynów zabronionych pod groźbą kary ze względu na stopień ingerencji w dobro społeczne chronione przepisami prawa karnego	183
6. Formy popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary	184
6.1. Formy współdziałania przestępnego i ich systematyzacje	186
6.1.1. Sprawstwo pojedyncze	187
6.1.2. Współsprawstwo	190
6.1.3. Sprawstwo kierownicze	194
6.1.4. Sprawstwo polecające	199
6.1.5. Podżeganie	202
6.1.6. Pomocnictwo	206
6.1.7. Prowokacja (art. 24 k.k.)	210
6.1.8. Indywidualizacja odpowiedzialności karnej współdziałającego	211
6.1.9. Współdziałanie przy indywidualnym czynie zabronionym pod groźbą kary	214
6.1.10. Akcesoryjność odpowiedzialności karnej podżegacza i pomocnika	218
6.1.11. Czynny żal współdziałającego	219
6.2. Formy stadialne czynu zabronionego pod groźbą kary	221
6.2.1. Przygotowanie czynu zabronionego pod groźbą kary	222
6.2.2. Usiłowanie czynu zabronionego pod groźbą kary	228
6.2.3. Dokonanie czynu zabronionego pod groźbą kary	238
7. Zbieg przepisów ustawy	239
7.1. Podziały zbiegu przepisów ustawy i używana na ich tle nomenklatura	239
7.1.1. Starszy podział zbiegu przepisów ustawy	241
7.1.2. Nowszy podział zbiegu przepisów ustawy	243
7.2. Jedno i to samo zachowanie się sprawcy jako ontologiczna podstawa zbiegu przepisów ustawy	244
7.3. Teoria jedności przestępstwa jako aksjomatyczna podstawa zbiegu przepisów ustawy a teoria wielości przestępstw jako aksjomatyczna podstawa jednoczynowego zbiegu przestępstw	247

7.4. Reguły wyłączające wielość ocen prawno Karnych	250
7.4.1. Reguła specjalności	250
7.4.2. Reguła subsydiarności	253
7.4.3. Reguła konsumpcji	256
7.5. Konsekwencje uwzględnianego zbiegu przepisów ustawy w kwalifikacji prawnej zachowania się sprawcy i w podstawie wymiaru kary	258
8. Zbieg przestępstw	260
8.1. Podziały zbiegu przestępstw i używana na ich tle nomenklatura	260
8.2. Pozorny zbieg przestępstw	261
8.3. Nieuwzględniany zbieg przestępstw	265
8.4. Uwzględniany zbieg przestępstw	266
8.4.1. Czyn ciągły	267
8.4.2. Ciąg przestępstw	270
8.4.3. Zbieg przestępstw skutkujący koniecznością wymiaru kary łącznej	273

Rozdział V. Bezprawność jako prawno karne wartościowanie zabronionego pod groźbą kary zachowania się człowieka	285
1. Miejsce bezprawności w strukturze przestępstwa	285
2. Pojęcie okoliczności uniemożliwiającej przyjęcie bezprawności zachowania się człowieka (pojęcie kontratypu)	288
3. Problem pozaustawowych okoliczności uniemożliwiających przyjęcie bezprawności zachowania się człowieka	290
4. Charakterystyka poszczególnych okoliczności uniemożliwiających przyjęcie bezprawności zachowania się człowieka	291
4.1. Obrona konieczna	291
4.1.1. Warunki zamachu	292
4.1.2. Warunki obrony	294
4.1.3. Prawno karne konsekwencja działania w obronie koniecznej i kwalifikacja prawna tej obrony	297
4.1.4. Przekroczenie granic obrony koniecznej	298
4.2. Stan wyższej konieczności	300
4.2.1. Warunki niebezpieczeństwa	301
4.2.2. Warunki działania w stanie wyższej konieczności	302
4.2.3. Prawno karne konsekwencja działania w stanie wyższej konieczności i jego kwalifikacja prawna	304
4.2.4. Przekroczenie granic stanu wyższej konieczności z art. 26 § 1 k.k.	304
4.3. Tak zwana kolizja obowiązków	306
4.4. Ryzyko nowatorstwa	308
4.5. Działanie w granicach uprawnień i obowiązków	312

4.5.1. Działanie w granicach uprawnień i obowiązków służbowych	312
4.5.2. Działanie w granicach uprawnień i obowiązków niesłużbowych	313
4.5.2.1. Wychowawcze karcenie małoletnich	313
4.5.2.2. Dozwolona samopomoc	315
4.6. Zgoda dysponenta dobrem	316
4.7. Czynności lecznicze oraz kosmetyczne	318
4.8. Zwyczaj	320

Rozdział VI. Karygodność jako prawnokarne wartościowanie zabronionego pod groźbą kary zachowania się człowieka	321
---	------------

Rozdział VII. Zawinienie jako prawnokarne wartościowanie zabronionego pod groźbą kary zachowania się człowieka	325
1. Teorie winy	325
1.1. Psychologiczne ujęcie winy	326
1.2. Normatywne ujęcie winy	327
1.3. Funkcjonalne ujęcie winy	332
1.4. Relacyjne ujęcie winy	332
2. Problem pozaustawowych okoliczności uniemożliwiających przypisanie winy	333
3. Charakterystyka poszczególnych okoliczności uniemożliwiających przypisanie winy	335
3.1. Okoliczności decydujące o braku zdolności do sensownej autodeterminacji	335
3.1.1. Niepoczytalność	335
3.1.1.1. Przyczyny stanu niezdolności do sensownej autodeterminacji warunkujące przyjęcie niepoczytalności	338
3.1.1.2. Przejawy stanu niezdolności do sensownej autodeterminacji warunkujące przyjęcie niepoczytalności	348
3.1.1.3. Zmniejszona poczytalność	352
3.1.1.4. Wyłączenie możliwości zastosowania przepisu o niepoczytalności i przepisu o poczytalności zmniejszonej – problematyka tzw. zawinienia na przedpolu czynu zabronionego pod groźbą kary	355
3.1.2. Nieletność	358
3.2. Istotnie krępujący wolę sprawcy przymus psychiczny (<i>vis compulsiva</i>)	358
3.3. Stan wyższej konieczności	360
3.4. Tak zwana kolizja obowiązków	362

3.5. Błąd	363
3.5.1. Istota błędu	363
3.5.2. Błąd co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego pod groźbą kary	365
3.5.2.1. Błąd z art. 28 § 1 k.k.	366
3.5.2.2. Błąd z art. 28 § 2 k.k.	374
3.5.3. Błąd co do okoliczności wyłączającej bezprawność	380
3.5.4. Błąd co do okoliczności wyłączającej winę	383
3.5.5. Błąd co do prawa	384
3.6. Rozkaz	387

Część czwarta

Nauka o karze i innych środkach prawnokarnej reakcji

Rozdział I. Zagadnienia wstępne	409
Rozdział II. Kara	412
1. Istota kary i jej funkcje	412
2. Rodzaje kar	417
2.1. Kara grzywny	417
2.2. Kara ograniczenia wolności	423
2.3. Kara pozbawienia wolności	425
2.4. Kara 25 lat pozbawienia wolności	432
2.5. Kara dożywotniego pozbawienia wolności	435
2.6. Kara śmierci	438
Rozdział III. Środki karne	444
1. Pozbawienie praw publicznych	444
2. Zakaz zajmowania określonego stanowiska	446
3. Zakaz wykonywania określonego zawodu	448
4. Zakaz prowadzenia określonej działalności gospodarczej	449
5. Zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi	450
6. Zakaz przebywania w określonych środowiskach	452
7. Zakaz przebywania w określonych miejscach	453
8. Zakaz kontaktowania się z określonymi osobami	455
9. Zakaz zbliżania się do określonych osób	456
10. Zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu	457
11. Nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym	458
12. Zakaz wstępu na imprezę masową	459
13. Zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych	463
14. Zakaz prowadzenia pojazdów	466

14.1. Okresowy (terminowy) zakaz prowadzenia pojazdów określonego rodzaju o charakterze fakultatywnym	466
14.2. Okresowy (terminowy) zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów albo pojazdów określonego rodzaju o charakterze obligatoryjnym	469
14.3. Obligatoryjny zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na zawsze	470
15. Przepadek	472
16. Obowiązek naprawienia szkody	478
17. Obowiązek zadośćuczynienia za doznaną krzywdę	481
18. Nawiązka	483
19. Świadczenie pieniężne	486
20. Podanie wyroku do publicznej wiadomości	487
Rozdział IV. Środki probacyjne	488
1. Warunkowe umorzenie postępowania karnego	488
1.1. Warunki umożliwiające sądowi zastosowanie warunkowego umorzenia postępowania karnego	488
1.2. Organ kompetentny do warunkowego umorzenia postępowania karnego	489
1.3. Forma i zawartość orzeczenia o warunkowym umorzeniu postępowania karnego	490
1.4. Okres próby i możliwe do nałożenia na sprawcę w czasie trwania tego okresu obowiązki probacyjne	490
1.5. Podjęcie postępowania karnego warunkowo umorzonego	491
1.5.1. Obligatoryjne podjęcie postępowania karnego warunkowo umorzonego	491
1.5.2. Fakultatywne podjęcie postępowania karnego warunkowo umorzonego	492
1.5.3. Moment, do którego można podjąć postępowanie karne warunkowo umorzone	493
1.5.4. Prawnokarna konsekwencja niepodjęcia postępowania karnego warunkowo umorzonego	493
2. Warunkowe zawieszenie wykonania kary	493
2.1. Warunki umożliwiające sądowi warunkowe zawieszenie wykonania orzeczonej kary	493
2.2. Organ kompetentny do warunkowego zawieszenia wykonania kary	495
2.3. Okres próby i możliwe do nałożenia na sprawcę w czasie trwania tego okresu obowiązki probacyjne	495
2.4. Zarządzenie wykonania kary warunkowo zawieszonyj	496
2.4.1. Obligatoryjne zarządzenie wykonania kary warunkowo zawieszonyj	496
2.4.2. Fakultatywne zarządzenie wykonania kary warunkowo zawieszonyj	497

2.5. Moment, do którego można zarządzić wykonanie kary warunkowo zawieszanej	498
2.6. Prawnokarna konsekwencja braku zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszanej	499
3. Warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary	499
3.1. Warunki umożliwiające sądowi warunkowe przedterminowe zwolnienie skazanego z odbycia reszty kary	499
3.2. Podmioty uprawnione do złożenia wniosku o warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary	501
3.3. Organ kompetentny do wydania orzeczenia o warunkowym przedterminowym zwolnieniu z reszty kary	502
3.4. Okres próby i możliwe do nałożenia na skazanego w czasie trwania tego okresu obowiązki probacyjne	502
3.5. Odwołanie warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary	504
3.6. Prawnokarna konsekwencja nieodwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary	505
Rozdział V. Środki zabezpieczające	506
1. Środki zabezpieczające o charakterze leczniczym	509
1.1. Terapia	509
1.2. Terapia uzależnień	509
1.3. Pobyt w zakładzie psychiatrycznym	510
2. Środki zabezpieczające o charakterze administracyjnym	511
Rozdział VI. Sądowy wymiar kary	512
1. Dyrektywy wymiaru kary	512
1.1. Zasady humanitaryzmu	512
1.2. Zasada wymiaru kary według sędziowskiego uznania	515
1.3. Zasada wymiaru kary w granicach przewidzianych przez ustawę	516
1.4. Zasada wymiaru kary, której dolegliwość nie może przekraczać stopnia winy	517
1.5. Zasada wymiaru kary uwzględniającej stopień społecznej szkodliwości popełnionego przestępstwa	518
1.6. Zasada wymiaru kary uwzględniającej zapobiegawcze i wychowawcze cele kary w stosunku do skazanego (dyrektywa prewencji indywidualnej)	519
1.7. Zasada wymiaru kary uwzględniającej potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa (dyrektywa prewencji ogólnej)	521
1.8. Zasada wymiaru kary indywidualnej (zasada indywidualizacji kary)	522
1.9. Zasada wymiaru kary bezwzględnie oznaczonej	523

1.10. Zasada wymiaru kary uwzględniającej okres rzeczywistego pozbawienia wolności w sprawie	523
1.11. Zasada wymiaru kary uwzględniającej pozytywne wyniki mediacji przeprowadzonej pomiędzy pokrzywdzonym a sprawcą przestępstwa oraz ugodę pomiędzy wskazanymi podmiotami osiągniętą w postępowaniu przed sądem lub prokuratorem	524
1.12. Zasada wymiaru kary zorientowanej na wychowanie skazanego – w wypadku skazywania na karę osób nieletnich i młodocianych	525
2. Problematyka zwyczajnego wymiaru kary i nadzwyczajnego jej wymiaru	526
2.1. Zwyczajny wymiar kary	526
2.2. Nadzwyczajny wymiar kary	528
2.2.1. Nadzwyczajne obostrzenie kary	529
2.2.1.1. Wymiar kary za występki o charakterze chuligańskim ...	530
2.2.1.2. Recydywa specjalna podstawowa	531
2.2.1.3. Recydywa specjalna wielokrotna	534
2.2.1.4. Wymiar kary sprawcy, który z popełnienia przestępstwa uczynił sobie stałe źródło dochodu	535
2.2.1.5. Wymiar kary sprawcy, który popełnił przestępstwo, działając w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa	536
2.2.1.6. Wymiar kary za przestępstwo o charakterze terrorystycznym	537
2.2.1.7. Zbieg podstaw do nadzwyczajnego obostrzenia kary	537
2.2.2. Nadzwyczajne złagodzenie kary	538
2.2.2.1. Podstawy do nadzwyczajnego złagodzenia kary	538
2.2.2.2. Podział nadzwyczajnego złagodzenia kary na obowiązkowe i fakultatywne	540
2.2.2.3. Mechanizmy nadzwyczajnego złagodzenia kary	541
2.2.2.4. Zbieg podstaw do nadzwyczajnego złagodzenia kary	542
2.2.3. Zbieg podstawy do nadzwyczajnego złagodzenia kary z podstawą do nadzwyczajnego obostrzenia kary	543
2.2.4. Kompetencja do wymierzenia kary nieizolacyjnej w razie popełnienia przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą ośmiu lat	544
3. Odstąpienie od wymierzenia kary	544
Rozdział VII. Przedawnienie	548
1. Uzasadnienie przedawnienia	548
2. Rodzaje przedawnienia	550
2.1. Przedawnienie karalności przestępstwa	550
2.2. Przedawnienie wykonania orzeczonej kary	556

Rozdział VIII. Zatarcie skazania	558
1. Zatarcie skazania z mocy prawa	559
2. Zatarcie skazania w drodze sądowego zarządzenia inicjowanego wnioskiem skazanego	561
3. Zatarcie skazania na karę w razie orzeczenia środka karnego	561
4. Zatarcie skazania w sytuacji zbiegu skazań	561
Skorowidz przedmiotowy	575

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- dekret z 31.08.1944 r. – dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z 31.08.1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego (Dz.U. z 1946 r. poz. 377 ze zm.)
- EKPC – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. poz. 284 ze zm.)
- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1600)
- k.k. z 1932 r. (kodeks karny z 1932 r.) – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11.07.1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. poz. 571 ze zm. – akt uchylony)
- k.k. z 1969 r. (kodeks karny z 1969 r.) – ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. poz. 94 ze zm. – akt uchylony)
- k.k.s. – ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2018 r. poz. 1958)
- k.k.w. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2018 r. poz. 652 ze zm.)
- k.p.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1987 ze zm.)
- k.w. – ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2018 r. poz. 618 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. poz. 483 ze zm.)
- MPPOiP – Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 19.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. poz. 167)
- p.r.d. – ustawa z 20.06.1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz.U. z 2017 r. poz. 1260 ze zm.)
- przep. wpraw. k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz.U. poz. 554 ze zm.)
- u.b.i.m. – ustawa z 20.03.2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz.U. z 2018 r. poz. 1870 ze zm.)
- u.g.h. – ustawa z 19.11.2009 r. o grach hazardowych (Dz.U. z 2018 r. poz. 165 ze zm.)

Czasopisma i publikatory

AUMCS	– Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
CzPKiNP	– Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
MoP	– Monitor Prawniczy
NP	– Nowe Prawo
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNwSK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
Pal.	– Palestra
PiP	– Państwo i Prawo
PPK	– Przegląd Prawa Karnego
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
PS	– Przegląd Sądowy
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
St.Praw.	– Studia Prawnicze
WPP	– Wojskowy Przegląd Prawniczy
ZNUJ	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZNUŁ	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego

PRZEDMOWA

Niniejsze opracowanie ma pełnić funkcję podręcznika do tzw. części ogólnej obecnie obowiązującego polskiego prawa karnego. Jest więc pomyślane przede wszystkim jako pomoc naukowo-dydaktyczna dla studentów mających przed sobą egzamin z polskiego prawa karnego. Żywię jednak cichą nadzieję, że po prezentowane opracowanie sięgną także ci bardziej zainteresowani przedmiotem. Awansem dziękuję tym wszystkim, którzy zechcą podzielić się ze mną swoimi uwagami na temat wyłożonych w podręczniku treści. Zapewne bowiem i temu opracowaniu w wielu punktach daleko do dzieła doskonałego.

Niniejsze, czwarte wydanie podręcznika jest poprawioną, rozszerzoną oraz zaktualizowaną wersją jego wydania trzeciego. Uwzględnia ono w szczególności obszerną i głęboką nowelizację obecnie obowiązującego kodeksu karnego wywołaną ustawą z 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 396), która weszła w życie 1.07.2015 r.

Poznań, sierpień 2018 r.

Prof. dr hab. Łukasz Pohl

Pamięci Profesora Stanisława Czepity

Część pierwsza

WIADOMOŚCI WSTĘPNE

POJĘCIE PRAWA KARNEGO

 Próbuując zwięźle odpowiedzieć na pytanie o **pojęcie prawa karnego**, należy wyjść od tego, że prawo to – jako zbiór różnego rodzaju norm prawnych – niewątpliwie jest fragmentem systemu prawnego. Z uwagi na to, iż jest ono uporządkowane wewnętrznie, można przyjąć, że jest ono podzbiorem owego systemu, tradycyjnie zaliczanym do prawa publicznego, w ramach którego z kolei stanowi dającą się wyodrębnić gałąź prawa. 1

O zaliczeniu prawa karnego do prawa publicznego decyduje wiele powodów. Jednym z nich jest występująca na gruncie prawa karnego **relacja podporządkowania między podmiotami jego stosunków prawnych** (stosunków zatem prawnokarnych), a więc relacja, która opiera się na podległości jednego podmiotu kompetencji drugiego podmiotu.

 Przykładem takiej relacji jest układ, jaki powstaje między sprawcą przestępstwa a sądem wymierzającym mu karę. Sąd, wymierzając sprawcy karę, czyni bowiem użytek z przyznanej mu stosowną normą prawną kompetencji do dokonania doniosłej prawnie czynności konwencjonalnej, jaką jest wymierzenie sprawcy przestępstwa kary, natomiast skazywany na karę sprawca przestępstwa, jako podmiot podległy owej kompetencji, jest zobowiązany bezwarunkowo podporządkować się temu orzeczeniu.

Innym powodem skłaniającym do zaliczania prawa karnego do prawa publicznego jest **sposób korzystania z przewidzianych w prawie karnym środków prawnej ochrony**. Ze środków tych, inaczej niż w prawie prywatnym, upoważniony organ państwa – co do zasady – czyni użytek niezależnie od inicjatywy i wyrażanej w toku postępowania karnego woli uczestniczących w tym postępowaniu stron. Ewidentnym przejawem takiego sposobu korzystania ze środków prawnej ochrony przewidzianych w prawie karnym jest ciążący na organach ścigania obowiązek podjęcia stosownych czynności procesowych w razie wystąpienia zachowania niezgodnego z normą prawną zawartą w przepisach tego prawa.

Przykładem ciężącego na organie państwowym rzeczzonego obowiązku jest procedura ścigania określonych przestępstw z urzędu – sąd nazywanych ściganymi z urzędu.

O zaliczaniu prawa karnego do prawa publicznego decyduje też niewątpliwie **rodzaj** przewidzianych w nim **środków prawnej ochrony**. Znamionujące i wyróżniające owo prawo kary, środki karne oraz środki zabezpieczające to bowiem środki przymusu państwowego znajdujące prawne umocowanie w przyznanym li tylko aparatowi państwowemu *ius puniendi*, z którego aparat ten może czynić użytek w razie stwierdzenia popełnienia określonego czynu zabronionego pod groźbą kary.

- 2 Prawo karne jest odrębną gałęzią prawa publicznego dlatego, że znamionuje je charakterystyczna **metoda unormowania** i **materia spraw w nim normowanych**. Wyróżniająca prawo karne metoda unormowania jest widoczna zwłaszcza w części szczególnej kodeksu karnego, w której w licznych przepisach wskazuje się, że jeśli ktoś dopuści się określonego zachowania, to będzie podlegał określonej karze.

Materia spraw normowanych przepisami prawa karnego także jest szczególna, co wynika głównie z faktu, że prawo to zajmuje się opartą na dozwoleniu ingerencji państwa w dobra jednostki ochroną wyłącznie najcenniejszych dóbr społecznych przed nieakceptowanymi społecznie zachowaniami się człowieka wymierzonymi w ich naruszenie lub zagrożenie. Wkomponowany w konstrukcję owej ochrony element ingerencji aparatu przymusu państwowego w szczególnie cenne dla człowieka dobra, jakimi są zdrowie, wolność i mienie, siłą konieczności sprawia, że materia spraw normowanych przepisami prawa karnego nie może się ograniczać do określenia zachowań zabronionych pod groźbą kary i do określenia kar oraz innych środków groźących za ich popełnienie. W zrjonalizowanym, kładącym nacisk na względy gwarancyjne, modelu prawa karnego fundamentalne są bowiem zarówno jasne reguły wymiaru tych środków, jak i równie przejrzyste reguły ich egzekwowania. O zasadności kwalifikowania prawa karnego jako gałęzi prawa decyduje również okoliczność, że zostało ono ujęte w **formę odrębnej kodyfikacji**.

PODZIAŁY PRAWA KARNEGO

1. Podział na prawo karne materialne, prawo karne procesowe i prawo karne wykonawcze

Objasniając pojęcie prawa karnego, trzeba podkreślić, że **nie jest ono gałęzią w pełni jednorodną (homogeniczną)**. Wyróżnia się bowiem w jego ramach pomniejsze jego części, częstokroć kierując się przy ich wyróżnianiu kryterium formalnym, odwołującym się do ich ujęcia w odrębnym akcie prawnym. 3

❗ W ramach **prawa karnego** – pojmowanego wówczas *sensu largo* – wyróżnia się w pierwszej kolejności **prawo karne materialne, prawo karne procesowe** oraz **prawo karne wykonawcze**.

§ Mianem **prawa karnego materialnego**, często określanego również mianem prawa karnego *sensu stricto*, zwykło się nazywać zbiór norm prawnych wskazujących – najogólniej mówiąc – na to, jakie zachowania są czynami zabronionymi pod groźbą kary, jakie kary i inne środki prawnokarnej reakcji grożą za ich popełnienie oraz na jakich zasadach opiera się ich sądowy wymiar (wymiar przez sąd). Głównym, aczkolwiek niejedynym, źródłem tego prawa jest ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1600). Właśnie fragmentowi prawa karnego zawartemu w tym kodeksie poświęcony jest niniejszy podręcznik. 4

Mianem **prawa karnego procesowego** zwykło się z kolei określać – znów najogólniej mówiąc – zbiór norm prawnych regulujących postępowanie karne, które jest procesem mającym na celu ustalenie tego, czy i przez kogo został popełniony czyn zabroniony pod groźbą kary i czy został on popełniony w warunkach umożliwiających pociągnięcie jego sprawcy do odpowiedzialności na zasadach określonych w prawie karnym materialnym. Normy prawa karnego procesowego określają w szczególności to, kiedy można wszcząć postępowanie karne, jakie są wyznaczkające jego kształt naczelnne zasady procesowe, jak wygląda jego przebieg, jak kształtują się w jego ra- 5

Łukasz Pohl – profesor doktor habilitowany nauk prawnych, profesor nadzwyczajny w Katedrze Prawa Karnego Uniwersytetu Szczecińskiego oraz kierownik tej Katedry; przewodniczący Sekcji Prawa i Procesu Karnego w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości; autor kilkudziesięciu opracowań z zakresu prawa karnego.

Podręcznik w sposób pogłębiony i usystematyzowany przedstawia i objaśnia najważniejsze zagadnienia części ogólnej obecnie obowiązującego polskiego prawa karnego.

W opracowaniu omówiono:

- zagadnienie wyróżnianych w literaturze przedmiotu podziałów prawa karnego oraz przypisywanych mu funkcji;
- problematykę źródła prawa karnego oraz kwestię struktury i zawartości normatywnej jego przepisów;
- wykładnię przepisów prawa karnego oraz czasowego i miejscowego zakresu ich zastosowania;
- najważniejsze zagadnienia dotyczące struktury przestępstwa;
- przepisy dotyczące kary i innych środków prawnokarnej reakcji na popełnienie przestępstwa.

Czwarte wydanie publikacji zawiera istotne zmiany legislacyjne w zakresie kodeksowego ujęcia kary ograniczenia wolności, niektórych środków karnych, odstąpienia od wymierzenia kary, przedawnienia oraz zatarcia skazania.

Publikacja jest przeznaczona przede wszystkim dla studentów prawa i administracji. Może też być przydatna aplikantom sądowym, prokuratorskim, adwokackim oraz pracownikom naukowym.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl

9788381601436 W04P01

ISBN 978-83-8160-143-6

9 788381 601436

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLWUER.PL

WWW.PROFINFO.PL